

ÅRSRAPPORT 2009

Fiskeørnprosjektet i Buskerud 2007-2011

Steinar Stueflotten og Kjell A.Dokka

Foto: Kjell A. Dokka

ÅRSRAPPORT 2009

Fiskeørnprosjektet i Buskerud 2007-2011

Prosjektet drives av Norsk Ornitologisk Forening, avdeling Buskerud i samarbeid med Naturvernforbundet i Buskerud. Prosjektets virksomhetsområde dekker hele Buskerud fylke, samt Sande og Svelvik kommuner i Vestfold.

Norsk Ornitologisk Forening avd. Buskerud
Leder Egil Mikalsen
Nedre Torggate 18, 3050 Mjøndalen
Tlf. 924 38 955, e-post: emikals@online.no

Naturvernforbundet i Buskerud (NiB)
Åssideveien, 3322 Darbu
Fylkessekretær Per Ø. Klunderud
Tlf. 32 75 05 04, e-post: pedroklu@online.no

Prosjektet har følgende styringsgruppe:

Per Øystein Klunderud (prosjektleder)
Åssideveien, 3322 Darbu
pedroklu@online.no
32 75 05 04

Frode Nordang Bye
Nesveien, 3060 Svelvik
f-bye@online.no
911 41 776

Steinar Stueflotten (registrator)
Damenga 19, 3032 Drammen
steinarstue@c2i.net
913 34 123

Tonny Andersen
Gamle Kongsbergv. 190, 3322 Darbu
tonny.andersen@c2i.net
419 23 843

Koordinatorer:

Frode N. Bye	Sande og Svelvik
Torger Ugstad	Røyken og Hurum
Steinar Stueflotten	Lier, Drammen, Nedre Eiker, Finnemarka, Krokskogen-Ringkollen
Tonny Andersen	Øvre Eiker, Kongsberg, Holtefjell
Thor Erik Jelstad	Flesberg, Rollag, Sigdal, Krødsherad, Modum, Ringerike og Flå
Per Furuset	Nes, Gol, Hemsedal, Hol, Ål og Nore og Uvdal

Per oktober 2009 var det registrert 31 deltagere i prosjektet, ca. 70 % av disse har deltatt aktivt i feltarbeidet i 2009. Alle disse takkes herved for innsatsen. Jan Gylder, som var uheldig og brakk foten under feltarbeidet og som tross dette uhellet stiller opp igjen neste år, takkes spesielt. To nye personer har i 2009 meldt sin interesse for å delta i feltarbeidet. Flere personer utenfor prosjektgruppa har i tillegg bidratt med tips og opplysninger.

Prosjektet har i 2009 gjennomført en samling - årsmøtet på Tyrifjord Hotell, Vikersund lørdag 31. oktober. Dette årsmøtet ble som i fjor, gjennomført i samarbeid med rovfuglgruppa i Naturvernforbundet i Buskerud. Det var 28 deltagere til stede på møtet.

Takksigelser

Fylkesmannen i Buskerud takkes for økonomisk støtte til prosjektet i 2009.
Thor Erik Jelstad og styringsgruppa takkes for nyttige kommentarer og innspill til årsrapporten.

Innhold

Sammendrag	1
Mål og hensikt	2
Bakgrunn	2
Økonomi	2
Definisjoner	2
Oppdaterte lokalitetsdata - endringer	3
Gjennomførte kontroller i 2009	4
Hekkeresultat i 2009	5
Leting etter nye lokaliteter	6
Bestandsanslag	7
Utbredelse	7
Vernetiltak	7
Utfordringer i 2010	8
Litteratur	8
VEDLEGG 1: Detaljert lokalitetsstatus	9
VEDLEGG 2: Rapport fra et fiskeørnreir i Kongsberg kommune for sesongen 2009	11

Sammendrag

2009 var det tredje året i fiskeørnprosjektet i Buskerud og Sande & Svelvik kommuner i Vestfold. Bakgrunn for prosjektet, metodikk og kunnskapsstatus er nærmere beskrevet i årsrapporten for 2007.

Det ble utført 154 kontroller av i alt 59 reir/lokaliteter. Av disse var 35 lokaliteter i bruk i 2009, derav 30 i Buskerud, 3 i Sande og 2 i Svelvik. Dette er totalt sett to reir mer i bruk enn i 2008. Bare 26 av de 35 reirene (74 %) var i bruk begge år. Sju reir gikk ut av bruk, derav ett reir som falt ned pga snølast sist vinter. Det ble funnet fem nye reir og konstatert hekking på fire gamle lokaliteter som ikke var i bruk i 2008. Et av de nye reirene lå i en mobiltelefonmast. Det andre med slik plassering i Buskerud.

Det ble påvist vellykket hekking i 25 reir i Buskerud. I Sande & Svelvik ble ikke hekkeresultater kontrollert i alle reir dette året. Minst 42 unger vokste opp eller antas å ha vokst opp til flygedyktig alder i Buskerud. Dette er ca. 30 % flere enn i fjor, men antall flygedyktige unger per vellykket hekking var omtrent det samme som i de to foregående årene. Andelen avbrutte/mislykkede hekkinger var derimot lavere – bare 17 % mot ca. 30 % de to foregående årene.

Ni reir ble i løpet av sesongen sjekket ut av prosjektet som utgåtte, to av disse var nye for prosjektet (gamle, utgåtte, alternative reir på tidligere kjente lokaliteter).

Etter årets sesong er bestandsanslaget for Buskerud oppgradert til 45 par og for Sande & Svelvik til 6 par. Prosjektet har også i 2009 gitt innspill til beskyttelse av arten i noen forvaltningssaker.

Mål og hensikt

Prosjekt Fiskeørn 2007-2011 er et kartleggings- og overvåkingsprosjektet med formål å framskaffe oppdatert status om fiskeørnas forekomst og utbredelse i Buskerud, samt Sande og Svelvik kommuner i Vestfold. Prosjektet vil søke å samle inn detaljerte opplysninger om flest mulig hekkelokaliteter, overvåke bestandsutviklingen i prosjektperioden og studere endringer i levevilkår og mulige trusler mot arten. Reproduksjonsdata vil bare bli samlet inn i den grad dette kan gjøres uten unødig forstyrrelse på reirplassene. Ringmerking og bygging av kunstige reir er ikke prioriterte aktiviteter i dette prosjektet.

Prioriterte oppgaver for prosjektet i 2009 har vært:

1. Oppfølging og kontroll av alle lokaliteter som har vært i bruk de siste to årene.
2. Lokalisering av nye reir på sannsynlige/mulige lokaliteter.
3. Kontroll av tidligere kjente lokaliteter som ikke er besøkt de i to foregående årene (sjekke ut lokaliteter med usikker status).

Den kunnskapsbasen som prosjektet bygger opp, skal bl.a. brukes til tiltak som beskytter artens hekkeområder og til å utvikle gode forvaltnings-tiltak. Prosjektet vil derfor etterstrebe et godt samarbeid både med fylke, kommuner, skogeierforeninger og grunneiere.

Bakgrunn

For en nærmere omtale av bakgrunnen for prosjektet, dets organisering og metodikk, henvises det til årsrapporten for 2007 (Stueflotten mfl. 2007). Det samme gjelder også generell kunnskapsstatus om fiskeørnas forekomst i prosjektområdet.

Økonomi

Prosjektet har en inntektsside på kr 35 000 i 2009. Disse kommer fra Fylkesmannen i Buskerud med "Tilskudd til viltformål" – kr 35 000 (vi søkte om samme beløp). I tillegg er prosjektoverskuddet fra 2008, kr 2.576, overført til årets drift. Det er utbetalt kjøregodtgjørelse for totalt 72 turer på til sammen 5 116 km. I tillegg er det dekket utlegg for bompenger med kr 1 530.

Prosjektet søkte også Ringerike og Kongsberg kommuner om støtte for 2009, men fikk ikke svar på søknadene.

Endelig årsregnskap vedlegges årsrapporten når det er ferdig. Naturvernforbundet i Buskerud har ansvaret for regnskapsføringen.

Definisjoner

Følgende fem kategorier er brukt for reirstatus:

Statuskategori	Forklaring
I bruk	Reiret er påvist i bruk det siste rapporteringsåret.
Brukt siste 5 år	Reiret er påvist i bruk en eller flere ganger i løpet av de siste 5 årene. Reiret er intakt.
Ikke i bruk	Reiret er intakt, men har ikke vært i bruk de siste 5 årene.
Utgått	Reiret er borte fordi reiret er falt ned eller reirtreet er knekt, blåst ned eller hogd.
Usikker, må sjekkes	Mangelfulle opplysninger, lokaliteten er ikke kontrollert.

"I bruk" omfatter lokaliteter der det enten er gjort et mulig hekkforsøk, der igangsatt hekking er påvist ved observasjon av rugende fugl eller små unger i reiret, eller vellykket hekking er påvist ved observasjon av flygedyktige/store unger i/ved reiret. En nærmere forklaring på hva vi mener med ulike begreper brukt om lokaliteter "I bruk", er gitt nedenfor.

Hekke-kategori	Forklaring til begreper brukt om lokaliteter "I bruk"
Mulig hekkforsøk	Det er observert aktivitet på lokaliteten med minst 1 ind på/like ved reiret tidlig i sesongen. Dette kan omfatte kurtise og reirbygging, men ikke egglegging og ruging.
Konstatert hekking	Det er observert ruging og/eller mating/små unger i reiret en eller flere ganger.
Vellykket hekking	Minst en flygedyktig unge vokser opp, eller minst en stor reirunge er observert som kan antas å nå flygedyktig alder.
Avbrutt/mislykket hekking	Hekkeforsøk eller konstatert hekking er avbrutt i hekkeperioden. Ingen flygedyktige unger vokser opp. Aktivitet kan noen ganger observeres seinere i sesongen.

Fig. 1: Overraskende mange reir, som dette ny-oppdagete i Krødsherad, ligger ute på hogstflater. Foto: T.E.Jelstad

Oppdaterte lokalitetsdata - endringer

Tabell 1 viser oppdaterte data for alle kjente lokaliteter i kommunene. Nærmere detaljer er gitt i Vedlegg 1.

Tabell 1: Oppdatert lokalitetsoversikt 2009.

Kommune	Utgått	Usikker status	Ikke i bruk	Brukt siste 5 år	I bruk 2009
Drammen	1				0
Flesberg	1			1	0
Flå	2		2		2
Hole	1			1	0
Hurum	2		1	1	1
Kongsberg	4		1	1	4
Krødsherad	1			2	2
Lier	3				0
Modum	12	4		2	2
Nedre Eiker	2				1
Nes	1		1		1
Ringerike	7	7			10
Rollag					1
Røyken	1				1
Sigdal	4	2	1	1	2
Øvre Eiker	11				3
Ål	1		1		0
Buskerud	54	13	7	9	30
Sande	3		4	1	3
Svelvik	4	2	2		2
Vestfold NØ	7	2	6	1	5

Det var 30 reir i bruk i Buskerud, tre i Sande og to i Svelvik (to reir i bruk på lokalitet SV04 med et mislykket hekkeforsøk og bygging av frustrasjonsreir, teller her som en hekking). Dette er totalt sett to reir mer i bruk enn i 2008. Bare 26 av de 35 reirene (74 %) var i bruk begge år.

Hvert år skjer det endringer på flere lokaliteter. Noen reir går ut av bruk fordi hekkingen opphører eller reiret faller ned om vinteren. Noen gamle lokaliteter tas i bruk på nytt og nye reir bygges. Tidligere har vi påvist at ca. hvert femte reir endrer status fra ett år til det neste (Stueflotten 2008).

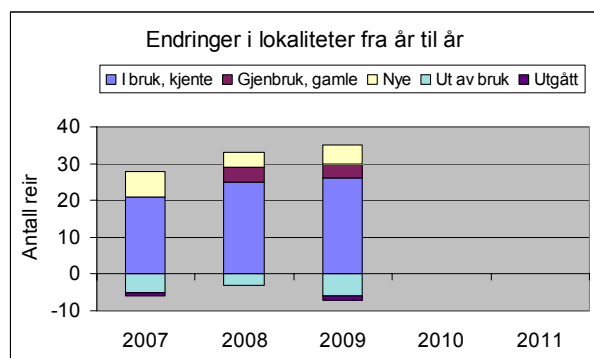

Fig.2: Endringer i brukte lokaliteter fra år til år.

Denne dynamikken er forsøkt illustrert i Fig.2. Her er totalt antall reir i bruk angitt over null-streken. Dette består av reir som er brukt både siste sesong og foregående år (i bruk, kjente), nyetableringer i gamle reir (gjenbruk, gamle) og nyoppdagete reir (nye). Antall reir under null-streken viser: intakte reir som er gått ut av bruk siden fjoråret og reir som har falt ned eller forsvunnet av andre årsaker siden fjoråret (utgått).

I 2009 ble det funnet fire nye reir/lokaliteter i Buskerud: Kongsberg(2), Krødsherad(1), Nes(1), og ett nytt i Sande. Ett av disse var et alternativt reir (KR03b) på en tidligere kjent lokalitet. Et annet lå i en mobiltelefonmast - det andre med slik plassering i Buskerud. På en lokalitet i Svelvik ble det først gjort et mislykket hekkeforsøk i det gamle reiret (SV04a). Deretter bygde parene et nytt alternativt "frustrasjonsreir" (SV04b) i nærheten, men hekket ikke (følges opp i 2010). Når det gjelder gjenbruk av gamle reir som ikke var i bruk i 2008, ble det konstatert hekking på to lokaliteter i Modum, en i Ringerike og en i Svelvik. Reiret i Svelvik (SV03a) har trolig ikke vært i bruk på over ti år. På fem lokaliteter i Buskerud og en i Sande, som var i bruk i fjor, var det ingen hekking i år (jf. "Ut av bruk" i Fig.2). I tillegg gikk ett reir i Hurum (HU03a) ut av bruk etter at det falt ned pga snølast sist vinter. Ett reir til (FÅ05a) falt delvis ned sist vinter, men ble bygd opp igjen og brukt i 2009. Med tanke på de store snømengdene som var sist vinter, hadde vi fryktet at flere reir ville rase ned.

Fig.3: Reiret som falt ned på HU03a sist vinter.
Foto: Tore Østern

Det ble registrert to gamle, nå utgåtte, alternative reir på to kjente lokaliteter i Modum. Sju reir med usikker status i fjor er i løpet av 2009 sjekket ut av prosjektet som utgåtte lokaliteter (reiret er konstatert falt ned eller ikke gjenfunnet tross grundig leting). Hvis en sammenligner med fjorårets rapport, er tre reir (HU01a, SV08a, SV09a) gitt endret status i 2008 fra "Ikke i bruk" til "Usikker, må sjekkes", og et reir (NS01b) fra "Ikke i bruk" til "Brukt siste 5 år". Det ble ikke funnet noen intakte reir på tidligere usikre lokaliteter. Antall lokaliteter med status "Usikker, må sjekkes" er nå redusert til 13 i Buskerud. Målet har vært å komme ned under 10.

Som det framgår av Fig.2, har 4 reir blitt tatt i bruk på nytt både i 2008 og 2009 etter å ha vært ute av bruk i minst ett år. Dette viser at det er viktig å kontrollere alle lokaliteter med intakte reir da slike lokaliteter har et potensial for reetablering. Per 2009 kjenner vi til 10 intakte reir som har vært i bruk de siste fem årene, og 13 eldre reir som fortsatt er intakte. Fem av disse er for øvrig kunstig bygde reir i Sande & Svelvik.

Av 57 kontrollerte og intakte reir i fjor, endret 15 reir status i 2009, dvs. at hvert fjerde reir endret status på ett år! Jamført hvert femte reir fra 2007 til 2008. Når prosjektperioden er over, skal vi se litt mer på stabiliteten i bruk av lokaliteter i hele femårsperioden. Dette kan f.eks. vises som fordelingen av antall år som reirene har vært i bruk i perioden. En annen indikasjon på stabilitet i bruk av lokaliteter kan være forholdet mellom antall reir som er i bruk i en kommune og totalt antall kjente lokaliteter i kommunen. Tabell 1 viser at det er store variasjoner i dette forholdet fra kommune til kommune. Ser vi bort fra kommuner med bare en til tre lokaliteter, er det først og fremst Modum som oppviser liten stabilitet (bare 10 % av totalt antall kjente lokaliteter var i bruk i 2009). Men også Hurum, Sigdal og Øvre Eiker viser stabilitet under gjennomsnittet. Ringerike og Kongsberg derimot har god stabilitet med ca. 40 % av kjente lokaliteter i bruk i 2009. Hvorvidt disse forskjellene har noe med skogsdrift, hyttebygging eller andre forstyrrelser å gjøre, er for tidlig å si. (Faktoren påvirkes dessuten av hvor grundig kommunene er undersøkt historisk sett).

Kunnskap om denne dynamikken i hvordan lokaliteter brukes, er et viktig kartleggingsmål for prosjektet. Som for andre rovfuglarter, vil også reir hos fiskeørn relativt hyppig gå ut av bruk og nye komme til. Årsakene kan være både naturlige og menneskeskapte. Disse endringene har betydning for forvaltningen av arten (se diskusjon under avsnitt om Vernetiltak).

Første observasjon av fiskeørn dette året ble for øvrig gjort i Bergsvingen ved Vestfossen i Øvre Eiker 09.04.09 (J.T.Bollerud, B.Ellingsen, mfl.).

Gjennomførte kontroller i 2009

Tabell 2 viser antall registrerte kontroller av kjente reir/lokaliteter i Buskerud og Sande & Svelvik i 2009. Dette inkluderer også kontroller av usikre lokaliteter som viste seg å være utgått. Totalt ble det utført 154 kontroller mot 172 i 2008. Kontroller av alternative reir på en tur teller her som separate kontroller.

Tabell 2: Oversikt over utførte kontroller i 2009.

Kommune	Antall kontroller	Ant. kontroller per (reir/lok.)
Drammen	1	1,0 (1)
Flesberg	4	2,0 (2)
Flå	12	3,0 (4)
Hole	2	2,0 (1)
Hurum	8	2,0 (4)
Kongsberg	22	4,4 (5)
Krødsherad	6	2,0 (3)
Modum	17	2,8 (6)
Nedre Eiker	6	3,0 (2)
Nes	3	1,5 (2)
Ringerike	32	3,2 (10)
Rollag	2	2,0 (1)
Røyken	5	5,0 (1)
Sigdal	7	1,4 (5)
Øvre Eiker	10	3,3 (3)
Buskerud	137	2,7 (50)
Sande	11	1,8 (6)
Svelvik	6	2,0 (3)
Sande & Svelvik	17	1,9 (9)

Det ble utført typisk 2-3 kontroller per reir. I Buskerud var kontrollomfanget omtrent det samme som i 2008 (2,7 kontroller per reir mot 2,8 i fjor). I Sande og Svelvik ble kontrollomfanget dessverre noe redusert på slutten av sesongen pga. et par uheldige omstendigheter (en prosjektdeltager brakk beinet under feltarbeidet, og en annen ble forhindret pga. andre oppdrag). Også i Buskerud var et par deltagere forhindret fra aktivt feltarbeid i 2009. Flest kontroller som i fjor, hadde reir KO05a med 11 besøk, de fleste med overnatting. Kjell A. Dokka fulgte opp dette reiret med jevnlig besøk også i 2009. Se egen rapport i Vedlegg 2.

Figur 4 viser antall kontrollerte reir de siste tre årene. Antallet har avtatt noe etter hvert som stadig flere usikre lokaliteter sjekkes ut av prosjektet, og feltarbeidet blir mer og mer konsentrert om å følge opp kjente lokaliteter med intakte reir.

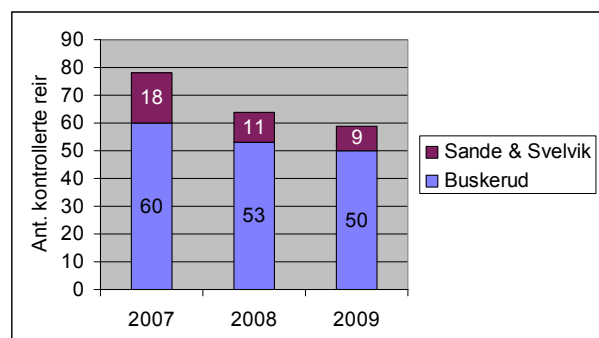

Fig.4: Antall kontrollerte reir per år.

Det ble også gjennomført kontroll av et par gamle lokaliteter i Hof kommune på grensa mot Sande. Det ble ikke funnet noen reir i bruk der i år.

Det kan nevnes at det i forbindelse med en kontroll av et reir i Kongsberg 04.07.09, ble observert fem personer som rigget seg til for å ringmerke de to ungene i reiret, som på dette tidspunktet var relativt små. Det viste seg i etterkant at dette var folk fra Skien som driver et fiskeørnprosjekt med bl.a. ringmerking og bygging av kunstige reir i Løvenskjolds skoger (Hylland 2009). Kontakt er etablert med lederen av dette prosjektet Ragnar Hylland.

Totalt 154 gjennomførte kontroller innebærer at deltagerne har brukt ca.700 timer i felt. I tillegg har registrator brukt ca. 60 timer til dataregistrering og rapportering i prosjektet. Det er utbetalt kjøregodtgjørelse for 72 turer på til sammen 5 116 km.

Hekkeresultat i 2009

Fig.5: Fiskeørnpar på reir i Kongsberg 30.05.09.
Foto: Kjell A. Dokka

Tabell 3 viser hekkeresultat i de 38 reirene i Buskerud og de 7 reirene i Sande og Svelvik som har vært i bruk de tre siste årene. Av disse har minst 20 reir i Buskerud og 2 reir i Sande vært i bruk i alle tre årene. Følgende koder er benyttet:

- n antall flygedyktige/antatt flygedyktige unger
- (n) antall klekte unger i reir med tap av unger
- 0 avbrutt hekking = ingen flygedyktige unger
- a aktivitet observert, men ikke hekking
- ? ukjent hekkeresultat / ikke kontrollert
- ingen aktivitet ved kontroll i hekkesesongen
- u reir utgått (falt ned / borte)
- (blankt) reir ukjent/ikke kontrollert dette året

Tabell 3: Ungeproduksjon per lokalitet 2007-2009.

Lok.nr.	Kommune	Ant. unger 2007	Ant. unger 2008	Ant. unger 2009
FL01a	Flesberg	2	0	a
FÅ02a	Flå			a
FÅ03a	Flå	2	2	3
FÅ04a	Flå	0	-	u
FÅ05a	Flå	2	1	2
HO01b	Hole		0	-
HU01b	Hurum	-	0	-
HU02a	Hurum	3	(4)3	(2)1
HU03a	Hurum	2	0	u
KO05a	Kongsberg	0	(3)2	(2)1
KO07a	Kongsberg	0	0	0
KO09a	Kongsberg			1
KO10a	Kongsberg			1+
KR02b	Krødsherad	0	1+	2
KR03b	Krødsherad			(1+)?
MO14a	Modum	-	-	0
MO16a	Modum	-	1+	-
MO17a	Modum	1-2	-	3
NE02a	Nedre Eiker	1-2	2	2+
NS02a	Nes			?
RI01b	Ringerike		?	2+
RI06a	Ringerike	0	-	1
RI07a	Ringerike		1+	2
RI12a	Ringerike	1	2	1
RI13a	Ringerike	2	1	2
RI14a	Ringerike	1	1	1
RI15a	Ringerike	0	2	(1)0
RI16a	Ringerike	0	0	1
RI17a	Ringerike	1	3	2
RI21a	Ringerike	2	0	2+
RO01a	Rollag	2	1	2
RØ02a	Røyken		1	(2)1
MO14d	Sigdal		0	-
SI04a	Sigdal	2	2	2
SI005a	Sigdal	1	2	2
ØE02a	Øvre Eiker	1-2	2	2
ØE06a	Øvre Eiker	0	2	2
ØE13a	Øvre Eiker	1-2	0	1
38 reir	Buskerud	27-31	32-36	42-48
SA04a	Sande	1-2	0	-
SA05a	Sande	1-2	2	?
SA08a	Sande	1-2	3	2
SA11a	Sande			?
SV03a	Svelvik	-	-	?
SV04a	Svelvik	-	0	0
SV04b	Svelvik			a
7 reir	Vestfold NØ	3-6	5	2+

Det ble observert aktivitet i nærheten av FL01a (mai) og FÅ02a (juni), men uten indikasjon på hekking i år. På SV04 ble det bygd et frustrasjonsreir SV04b etter mislykket hekking i SV04a.

Tabell 4: Hekkesuksess 2007-2009.

Buskerud	2007	2008	2009
Reir i bruk	25	29	30
Avbrutt hekking	8	9	5
Vellykket hekking	17	20	25
Andel vellykket hekking	68 %	69 %	83 %
Flygedyktige unger	27-31	32-36	42-48
Unger per reir i bruk	1,1-1,3	1,1-1,2	1,4-1,6
Unger per vellykket hekking	1,6-1,8	1,6-1,8	1,7-1,9

Sande & Svelvik	2007	2008	2009
Reir i bruk	3	4	5
Avbrutt hekking	0	2	1+
Vellykket hekking	3	2	1+
Andel vellykket hekking	100 %	50 %	?
Flygedyktige unger	3-6	5	2+
Unger per reir i bruk	1,0-2,0	1,3	?
Unger per vellykket hekking	1,0-2,0	2,5	?

Totalt	2007	2008	2009
Reir i bruk	28	33	35
Avbrutt hekking	8	11	?
Vellykket hekking	20	22	?
Andel vellykket hekking	71 %	67 %	?
Flygedyktige unger	30-37	37-41	?
Unger per reir i bruk	1,1-1,4	1,1-1,2	?
Unger per vellykket hekking	1,5-1,9	1,7-1,9	?

Fig.6: Nytt reir i mobiltelfonmast i Nes 2009. Foto: Thor E. Jelstad

Antall reir i bruk i fjor (2008) har økt med ett jamført forrige årsrapport. Dette skyldes at vi etter at forrige årsrapport var publisert, ble kjent med ett nytt reir (RI01b) som var i bruk dette året.

Andelen vellykkede hekkinger økte klart i 2009, noe som resulterte i at det kom flere unger på vingene enn i de to foregående årene. Ungeproduksjonen per vellykket hekking lå derimot på tilnærmet samme nivå til svakt bedre enn tidligere år. I to reir ble det produsert 3 flygedyktige unger. I fem reir ble det registrert tap av minst en unge etter klekking. Det kan nevnes at det på Falsterbo i Skåne ble talt nesten 50 % flere fiskeørner på høsttrekket i år jamført 2008. Dette tyder på et meget godt hekkeresultat i hele Norden i 2009.

I reir med dårlig innsyn, som bare kontrolleres med korte besøk en eller to ganger, vil antall observerte unger alltid være å anse som et minimumsantall. Selv store unger kan trykke lenge og være vanskelige å oppdage. Det kan ofte gå flere timer før alle ungene viser seg i reiret.

Leting etter nye lokaliteter

Å lete opp nye reir har vært en prioritert aktivitet også i 2009. Det så lenge ut til å bli et magert utbytte på dette området i år. Først helt på tampen av sesongen ble det funnet nye reir. Det første nye reiret som ble funnet, har en litt morsom historie.

04.07.09 fikk vi tips om et nytt reir i Kongsberg (KO09a), men før informasjonen om dette ble videreformidlet, fant Kjell A. Dokka det samme reiret bare noen få dager etterpå (08.07.09). Vi fikk også tips om et par "fiskeørnreir" til denne sommeren, men begge viste seg å være andre rovfuglreir (hønsehauk/musvåk?). Av ni nye reir som er funnet de to siste årene, er fire funnet etter tips fra personer utenfor prosjektet, og fem som følge av prosjektdeltagernes egen leting (pluss KO09a som ble funnet uavhengig av tipset fire dager tidligere).

Det er i 2009 lett etter nye reir i følgende områder:

- Grenseområdet Hof/Sande
- Bufjellsområdet (Sande)
- Kjekstadmarka (Røyken)
- Drammensmarka Sør (Drammen)
- Nesfjell-Hajern-området (Øvre Eiker/Kongsberg)
- Skrimfjella (Kongsberg)
- Finnemarka Nord (Modum)
- Ørgenvika ved Krøderen (Krødsherad)
- Nordre del av Holleia (Ringerike/Krødsherad)
- Bergsjø-området (Krødsherad/Ringerike)
- Storflåtan-området (Ringerike)
- Spålen-området (Ringerike)
- Strømsoddbygda mot Vikerfjell (Ringerike)
- Lauvnesvannet-Grågaltan (Sigdal)
- Solevannet sørover mot Bjøreskogen (Sigdal)
- Nesbyen-området (Nes)

Som i de to foregående årene, har det dessverre blitt mange bomturer og lite utbytte av disse letingene. Best utbytte ser det ut til at vi får seint i sesongen når ungene er flygedyktige / nær flygedyktige. På dette tidspunktet er det mest aktivitet i og rundt reiret, ofte med høylytte tiggerop, som gjør det lettere å oppdage reir enn tidligere i sesongen. Se for øvrig forrige årsrapport for diskusjon om hvordan leting etter nye reir kan effektiviseres (Stueflotten 2008).

Siden tips kan føre til at nye reir blir funnet, bør det stimuleres mer til dette. Styringsgruppa i prosjektet bør derfor vurdere å gå mer aktivt ut i lokalpressa for å stimulere til slik tipsing – f.eks. to ganger i sesongen: i forkant av feltsesongen (april) og i månedsskiftet juli/august.

Bestandsanslag

Oppdatert bestandsanslag for 2009 er vist i Tabell 5 nedenfor.

Tabell 5: Oppdatert bestandsanslag for 2009.

Kommune	Areal [km ²]	Reir i bruk 2009	Sannsynlige lok.	Min ant par 2009
Drammen	138	0		0
Flesberg	562	0	2	2
Flå	705	2	1	3
Hole	198	0		0
Hurum	163	1	1	2
Kongsberg	792	4	1	5
Krødsherad	375	2	2	4
Lier	301	0		0
Modum	515	2	1	3
Nedre Eiker	122	1		1
Nes	810	1	1	2
Nore & Uvdal	2502	0	1	1
Ringerike	1552	10	2	12
Rollag	449	1		1
Røyken	113	1		1
Sigdal	842	2	2	4
Øvre Eiker	457	3	1	4
Ål	1171	0		0
Buskerud	14910	30	15	45
Sande	178	3	1	4
Svelvik	58	2		2

I sum antyder dette en hekkebestand på minimum 45 par i Buskerud, 4 par i Sande og 2 i Svelvik i 2009. Dette er tre flere par enn i revidert anslag for 2008. Antagelsen om at det hekker minst 40-50 par i Buskerud, kan derfor opprettholdes.

Utbredelse

Kartet nedenfor viser oppdatert utbredelse for fiskeørn i Buskerud, Svelvik & Sande per 2009. Forekomsten er angitt i form av 10x10 km atlasruter. 26 slike 10x10 km ruter hadde lokaliteter som var i bruk i 2009. I seks av disse var det to reir i bruk og i en (NM70) tre reir i bruk.

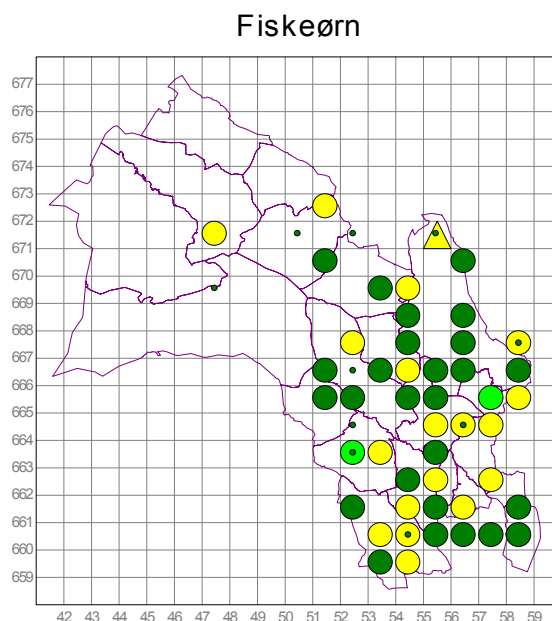

Fig.3: Oppdatert utbredelseskart per 2009.

Følgende symboler er brukt i kartet ovenfor: mørkegrønne prikker = ruter med lokaliteter i bruk, lysegrønne prikker = ruter med intakte reir som har vært brukt siste 5 år, gule prikker = ruter med kun utgåtte lokaliteter eller med intakte reir som ikke har vært i bruk siste 5 år (dvs. gule prikker angir tidligere hekkeområder), og gul trekant = rute med usikker lokalitetsstatus. Små mørkegrønne prikker viser ruter med sannsynlig hekking.

Vernetiltak

Nedenfor nevnes innspill og tiltak som prosjektgruppa har bidratt til i 2009:

Vern av en hekkeplass i Trillemarka

I fjorårets rapport omtalte vi økende forstyrrelser fra båt- og kanotrafikk på et vann innenfor Trillemarka naturreservat. I den forbindelse satte Statens Naturoppsyn (SNO) opp en midlertidig plakat med informasjon og henstilling om å ta hensyn. Før årets sesong satte SNO opp en permanent informasjonsplakat ved den mest benyttede innfallsporten til vannet. Erfaringen så langt er imidlertid delte. Det observeres fortsatt kanopadlere for nær reiret, og telt har vært satt opp nær reirholmen.

Med økende trafikk i reservatet, er det grunn til å frykte at forstyrrelsene vil øke, både ved denne og en annen lokalitet i reservatet. Vi har tatt opp vår bekymring med SNO. Reservatet har nå fått fast tilsatt oppsyn, noe vi håper kan bidra til å bedre situasjonen.

Prosjektet var invitert til å delta på den offisielle åpninga av Trillemarka-Rollagsfjell naturreservat 12.08.09, men hadde ikke anledning til å møte.

Nytt reir i mobiltelefonmast

I begynnelsen av august 2009 ble det funnet et nytt reir i en mobiltelefonmast. Denne gangen i Nes kommune. Masta eies av Telenor. Det er tatt en foreløpig kontakt med Telenor i denne forbindelse. Det første reiret med slik plassering ligger i en av Netcoms master i nabokommunen Flå. Det nye reiret i Nes skal visstnok ikke ha vært der tidlig på våren, så det må følgelig ha blitt bygd i år. Dette viser at det kan være verdt å sjekke flere slike master.

Utfordringer knyttet til forvaltning av fiskeørn

Vi har tidligere i rapporten påpekt at reir går ut og nye kommer til både av naturlige og menneskeskapte årsaker. Denne dynamikken har konsekvenser for forvaltningen av arten. Dersom registrering av reirlokalteter på viltkart og i viltregistre skal bidra til effektiv beskyttelse av arten, må disse opplysningene ajourføres fortløpende. Så langt har dette i liten grad skjedd. Erfaring fra arbeidet med bl.a. hønsehauk, viser at det tar uforholdsmessig lang tid fra opplysningene blir gitt til offentlige myndigheter til de er tilgjengelig for bl.a. skogbruket. Det kan derfor være hensiktsmessig å etablere en dialog direkte med skogbruket i tillegg til Fylkesmannen og kommuner. Oppdatert informasjon bør gjøres fortløpende tilgjengelig for skogbruket via DNS Naturbase og/eller Artsdatabankens Artskart. Vi kan ikke se at dette blir gjort i dag.

Ideelt sett må det være riktig at det er kommunene og Fylkesmannen som har ansvaret for å gi skogbruket oppdatert informasjon om fiskeørn- og andre rovfuglreir. Et midlertidig prosjekt som vårt, kan ikke påta seg dette ansvaret.

Det er også et problem at kommuner og Fylkesmannen ikke har samkjørt sine registre. Vi har bl.a. erfart at enkelte kommuner har registrert reirlokalteter som ikke har vært kjent hos Fylkesmannen. Det er m.a.o. ikke grunn til å ha overdreven tro på at det å gi reiropplysninger til offentlige myndigheter fører til effektivt vern av lokalitetene mot hogst og annen skogbruksvirksomhet. På kort sikt er det derfor viktig at det ornitologiske miljøet selv følger med og aksjonerer

når det registreres virksomhet som kan være til skade for fiskeørna.

Vi er blitt invitert til et møte hos Fylkesmannen 30.11.09, der disse problemstillingene vil bli tatt opp.

Utfordringer i 2010

Prosjektet har følgende utfordringer i kommende sesong:

- Kontrollere alle reir som var i bruk i 2009, minst to ganger i sesongen, siste gang når ungene er flygedyktige/nær flygedyktige.
- Effektivisere letingen etter nye reir.
- Lete opp og kontrollere flest mulig av gjenværende usikre lokaliteter.
- Samle mest mulig informasjon om hvorfor hekkforsøk/hekkinger mislykkes.

Det har de to siste årene vært et problem å skaffe nok ressurser til kontroll og leting etter fiskeørnreir i midtfylket. Området er stort og det er få prosjektdeltagere som hører hjemme i dette området. Prosjektledelsen vil derfor oppfordre de som kunne tenke seg å bidra til feltarbeidet i denne delen av fylket i 2010, om å melde sin interesse til prosjektleder Per Øystein Klunderud eller koordinator for midtfylket Thor Erik Jelstad.

Det har blitt foreslått å bygge kunstige reir på noen utvalgte lokaliteter. Dette har ikke vært en prioritert oppgave i prosjektet, men hvis noen har lyst til å prøve seg, så vil styringsgruppa se positivt på det.

Vi hadde ikke kapasitet til å følge opp et forslag om å videoovervåke et fiskeørnreir i 2009, men vil se på om det er mulig å få til dette i 2010.

Litteratur

- Stueflotten, S. m.fl. 2007. Årsrapport 2007 – Fiskeørnprosjektet i Buskerud 2007-2011, 14s. <http://www.nofbuskerud.net/Buskskvetten/Arkiv/2007/Aarsrapport%20fiskeorn%202007.pdf>
- Stueflotten, S. 2008. Årsrapport 2008 – Fiskeørnprosjektet i Buskerud 2007-2011, 12s. http://www.nofbuskerud.net/Buskskvetten/Arkiv/2008/Aarsrapport_fiskeorn_2008.pdf
- Hylland, R. 2009. Fiskeørnhekkinger nær Skien 1960-2008. Fugler i Telemark 38(1), s.16-19.

VEDLEGG 1: Detaljert lokalitetsstatus

Lokalitetsnavn og UTM posisjon er utelatt i denne åpne rapporten av vernehensyn. Lokaliteter som hadde status utgått i 2007 og 2008, er ikke med i denne oversikten. Usikker = Usikker, må sjekkes

Loknr	Reir	Kommune	Status 2007	Status 2008	Status 2009	Info status
DR01	a	Drammen	Usikker	Usikker	Utgått	Gammel reirplass ikke kjent, sjekket ut 2009.
FL01	a	Flesberg	I bruk	I bruk	Brukt siste 5 år	Hekkeplass siden 1990-tallet. Avbrutt hekking 2008. Aktivitet observert i mai 2009, men ikke hekking.
FL02	a	Flesberg	Usikker	Usikker	Utgått	Hekking omkring 1990. Sjekket ut 2009.
FÅ01	b	Flå	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Siste rapporterte hekking i 1998. Reiret fortsatt intakt.
FÅ02	a	Flå	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Gammelt reir, har neppe vært i bruk på mange år. Aktivitet observert i juni 2009, men ikke hekking.
FÅ03	a	Flå	I bruk	I bruk	I bruk	Nyoppdaget lokalitet i 2005. Reiret revet av Netcom vinteren 2008, gjenoppbygget.
FÅ04	a	Flå	I bruk	Brukt siste 5 år	Utgått	Nyoppdaget reir i 2007, gammel kilde (FM). Avbrutt hekking 2007. Reiret falt ned 2009.
FÅ05	a	Flå	I bruk	I bruk	I bruk	Nyoppdaget lokalitet i 2007.
HO01	b	Hole		I bruk	Brukt siste 5 år	Gammelt reir, nyoppdaget i 2008, avbrutt hekking. Ikke hekking i 2009.
HU01	a	Hurum	Usikker	Usikker	Utgått	Aktivitet observert ved reiret i 1995-1997, ikke i 1999 (reir delvis nedrast). Reiret borte i 2009.
HU01	b	Hurum	Ikke i bruk	I bruk	Brukt siste 5 år	Nyoppdaget reir i 2007 (ikke i bruk). Mislykket hekking 2008. Ikke hekking 2009.
HU02	a	Hurum	I bruk	I bruk	I bruk	Reirplass i bruk siden 1990-tallet, reiret falt ned vinteren 1995/96, men ble bygd opp igjen.
HU03	a	Hurum	I bruk	I bruk	Utgått	Første rapporterte hekking i 1991. Mislykket hekking 2008. Reiret falt ned vinteren 2008/2009.
HU04	a	Hurum	Usikker	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Det er bygget et reir på lokaliteten, men ikke tatt i bruk (2007). Alternativt reir til HU03a?
KO02	b	Kongsberg	Brukt siste 5 år	Brukt siste 5 år	Brukt siste 5 år	Alt. reir bygd i seinere år etter at KO02a falt ned. Trolig sist brukt i 2006.
KO05	a	Kongsberg	I bruk	I bruk	I bruk	Mangeårig hekkeplass siden 1980-tallet. Avbrutt hekking 2007.
KO06	a	Kongsberg	Brukt siste 5 år	Brukt siste 5 år	Ikke i bruk	Fleire hekkinger etter 2000. Ingen aktivitet i 2007-2009. Reiret nå i dårlig forfatning.
KO07	a	Kongsberg	I bruk	I bruk	I bruk	Nyregistrert reir i 2007, men har vært i bruk noen år. Mislykket hekking alle år 2007-2009.
KO09	a	Kongsberg			I bruk	Nyoppdaget reir 2009.
KO10	a	Kongsberg			I bruk	Nyoppdaget reir 2009.
KR01	a	Krødsherad	Usikker	Usikker	Utgått	Aktivitet sist rapportert i 1988. Reir ikke gjenfunnet i 1995. Sjekket ut 2009.
KR02	a	Krødsherad	Brukt siste 5 år	Brukt siste 5 år	Brukt siste 5 år	Nyoppdaget reir i 2002, siste hekking 2006. Nytt alternativt reir KR02b bygd i 2007.
KR02	b	Krødsherad	I bruk	I bruk	I bruk	Nytt alternativt reir til KR02a bygd i 2007.
KR03	a	Krødsherad	Brukt siste 5 år	Brukt siste 5 år	Brukt siste 5 år	Nyoppdaget reir i 2006. Ingen hekking i 2007-2009.
KR03	b	Krødsherad			I bruk	Nyoppdaget reir 2009. Trolig mislykket hekking.
MO02	a	Modum	Usikker	Usikker	Usikker	Reiret funnet i 1994, siste rapporterte hekking i 1995. Posisjon ukjent.
MO03	a	Modum	Usikker	Usikker	Usikker	Gammel opplysning. Reiret ikke gjenfunnet i 1993.
MO04	a	Modum	Usikker	Usikker	Usikker	Aktivitet rapportert i 1993, men reiret ikke funnet. Søkt forgesves etter reiret i 2008.
MO08	a	Modum	Usikker	Usikker	Utgått	Siste rapporterte hekking i 1996. Reir ikke gjenfunnet i 2006. Sjekket ut 2009.
MO09	a	Modum	Usikker	Usikker	Usikker	Siste rapporterte hekking i 1986. Reir ikke gjenfunnet i 1995.
MO12	b	Modum			Utgått	Ny opplysning i 2009 om utgått alternativt reir. Siste hekking ca.2004.
MO14	a	Modum	Brukt siste 5 år	Brukt siste 5 år	I bruk	Nyoppdaget reir i 2005, hekking i 2006, alternativt reir brukt i 2007-2008. Tatt i bruk igjen i 2009.
MO14	b	Sigdal	Usikker	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Alternativt reir, trolig påbygd i 2004, men ikke brukt i seinere år.
MO14	d	Sigdal		I bruk	Brukt siste 5 år	Nyoppdaget alternativt reir til MO14a i 2008, trolig brukt et par år. Mislykket hekking i 2008.
MO15	a	Modum	Brukt siste 5 år	Brukt siste 5 år	Brukt siste 5 år	Reir/hekking påvist i 1998. Hekking i 2004-2006, aktivitet 2007, men ikke i påfølgende år.
MO16	a	Modum	Ikke i bruk	I bruk	Brukt siste 5 år	Hekking fra 1970-tallet, sist rapportert i 1998. Tatt i bruk igjen i 2008, men ikke i 2009.
MO17	a	Modum	I bruk	Brukt siste 5 år	I bruk	Oppdaget i 1998. Hekking i 2007 og 2009, men ingen aktivitet i 2008.
MO17	b	Modum			Utgått	Ny opplysning i 2009 om utgått alternativt reir, falt ned ca. 2005/2006.

Loknr	Reir	Kommune	Status 2007	Status 2008	Status 2009	Info status
NE01	a	Nedre Eiker	Usikker	Usikker	Utgått	Gammel reirplass, ikke hekking i 1994, ikke gjenfunnet i 1995 eller 1996. Sjekket ut 2009.
NE02	a	Nedre Eiker	I bruk	I bruk	I bruk	Nyoppdaget lokalitet i 2007, hekking hvert år.
NS01	b	Nes	Usikker	Brukt siste 5 år	Ikke i bruk	Gammelt alternativt reir til NS01a. Hekket i 2004.
NS02	a	Nes			I bruk	Nyoppdaget reir 2009, sannsynligvis nybygd dette året.
RI01	b	Ringerike		I bruk	I bruk	Nyoppdaget alternativt reir på gammel lokalitet i 2008.
RI02	a	Ringerike	Usikker	Usikker	Usikker	Reir ikke gjenfunnet i 1996.
RI03	a	Ringerike	Usikker	Usikker	Usikker	Kun basert på observasjon av fiskeørn i området i 1987, jf. nærliggende FÅ04.
RI06	a	Ringerike	I bruk	Brukt siste 5 år	I bruk	Gammel lokalitet. Avbrutt hekking i 2007. Ingen hekking i 2008. I bruk på nytt i 2009.
RI07	a	Ringerike	Usikker	I bruk	I bruk	Hekket i 1993-1995, men ikke i 1996-1997. Hekking i 2008-2009.
RI09	a	Ringerike	Usikker	Usikker	Usikker	Aktivitet sist rapportert i 1983. Reir ikke gjenfunnet i 1996. Muligens fortsatt intakt?
RI11	a	Ringerike	Ikke i bruk	Usikker	Usikker	Reir delvis falt ned i 1997, oppgitt flere år tidligere
RI12	a	Ringerike	I bruk	I bruk	I bruk	Nyoppdaget lokalitet i 2004.
RI13	a	Ringerike	I bruk	I bruk	I bruk	Nyoppdaget lokalitet i 2004.
RI14	a	Ringerike	I bruk	I bruk	I bruk	Nyoppdaget lokalitet i 2004.
RI15	a	Ringerike	I bruk	I bruk	I bruk	Nyoppdaget lokalitet i 2006. Avbrutt hekking i 2007, vellykket 2008, mislykket 2009.
RI16	a	Ringerike	I bruk	I bruk	I bruk	Reir trolig etablert på begynnelsen av 1990-tallet. Mislykket hekking 2007 og 2008, vellykket 2009.
RI17	a	Ringerike	I bruk	I bruk	I bruk	Nyoppdaget lokalitet i 2006.
RI19	a	Ringerike	Usikker	Usikker	Usikker	Ny lokalitet funnet i 1996. Ikke fulgt opp. Ikke gjenfunnet i 2007.
RI20	a	Ringerike	Usikker	Usikker	Usikker	Oppdaget i 1996, hekking i følge grunneier. Ikke gjenfunnet i 2007.
RI21	a	Ringerike	I bruk	I bruk	I bruk	Nyoppdaget lokalitet i 2007. Mislykket hekking 2008.
RI22	a	Ringerike	Usikker	Usikker	Usikker	Ny opplysning 2007. Tidligere hekkeplass i mange år.
RO01	a	Rollag	I bruk	I bruk	I bruk	Nyoppdaget reir i 2001. Trolig hekket årlig siden.
RØ02	a	Røyken		I bruk	I bruk	Nyoppdaget reir i 2008, har trolig vært brukt et par år før dette.
SI01	a	Sigdal	Usikker	Usikker	Utgått	Hekking sist rapportert 1986. Sjekket ut 2009.
SI03	b	Sigdal	Usikker	Usikker	Usikker	Gammelt reir var borte i 1996. Nytt reir lenger sør, siste rapporterte hekking i 1998.
SI04	a	Sigdal	I bruk	I bruk	I bruk	Nyoppdaget reir i 2004. Har hekket hvert år siden tross mye forstyrrelser.
SI05	a	Sigdal	I bruk	I bruk	I bruk	Nyoppdaget reir i 2005.
SI07	a	Sigdal	Usikker	Usikker	Usikker	Usikker kildeopplysning (FM), reir ikke påvist i 2007.
ØE02	a	Øvre Eiker	I bruk	I bruk	I bruk	Gammel hekkeplass siden 1950-tallet. Reiret falt ned/bygd opp/flyttet litt noen ganger.
ØE06	a	Øvre Eiker	I bruk	I bruk	I bruk	Gammel mangeårig hekkeplass siden 1980-tallet. Mislykket hekking i 2007, vellykket siden.
ØE13	a	Øvre Eiker	I bruk	I bruk	I bruk	Trolig nyetablert på slutten av 1990-tallet. Avbrutt hekking 2008, vellykket 2007 og 2009.
ÅL01	b	Ål	Usikker	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Kunstig reir bygd i 1993, delvis rast ut i 1995. Reiret fortsatt intakt, men i dårlig forfatning.
SA01	a	Sande	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Kunstig reir bygd på 1990-tallet? Hekking på 1990-tallet.
SA02	a	Sande	Brukt siste 5 år	Brukt siste 5 år	Ikke i bruk	Siste kjente hekking i 2003. Aktivitet ved reiret i 2005 og 2007. Reir delvis skidd ut 2007.
SA04	a	Sande	I bruk	I bruk	Brukt siste 5 år	Kunstig reir bygd i 1992, vellykkede hekking i 2002 og 2007, mislykket i 2008. Ikke i bruk i 2009.
SA05	a	Sande	I bruk	I bruk	I bruk	Kunstig reir, 1. hekking i 1997, mislykket i 2003, i bruk 2007-2009.
SA06	a	Sande	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Kunstig reir bygd i 1991, hekking i 1993 og hekkforsøk på slutten av 1990-tallet.
SA08	a	Sande	I bruk	I bruk	I bruk	Fast hekkeplass i flere år.
SA09	a	Sande	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Kunstig reir bygd i 1992, har ikke vært i bruk på 2000-tallet.
SA11	a	Sande			I bruk	Nyoppdaget reir i 2009.
SV01	a	Svelvik	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Kunstig reir bygd i 1992, ble trolig brukt på 1990-tallet, men ikke på 2000-tallet.
SV03	a	Svelvik	Ikke i bruk	Ikke i bruk	I bruk	Kunstig reir, hekking påvist i 1996 og 1997, men ikke i påfølgende år, før i 2009.
SV04	a	Svelvik	Ikke i bruk	I bruk	I bruk	Skal ha hekket her tidligere, men ikke på 2000-tallet før mislykket hekkforsøk 2008 og 2009.
SV04	b	Svelvik			(I bruk)	Nybygd frustrasjonsreir i 2009, ikke hekking.
SV04	c	Svelvik	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Ikke i bruk	Kunstig reir, har hekket her tidligere, men ikke på 2000-tallet. Tidligere SV07a.
SV08	a	Svelvik	Usikker	Usikker	Usikker	Hekking påvist i 1997, ikke benyttet seinere.
SV09	a	Svelvik	Usikker	Usikker	Usikker	Hekking påvist i 1996, ikke benyttet seinere.

Observasjoner av fiskeørn

Rapport fra et fiskeørnreir i Kongsberg kommune
for sesongen 2009

Rapporten er en del av Fiskeørnprosjekt Buskerud 2007-2011

Kjell A. Dokka 3/10-09

Introduksjon

Jeg er med i et prosjekt i regi av NOF-Buskerud hvor målet er å kartlegge bestanden av fiskeørn i fylket. I den sammenheng følger jeg opp noen reirplasser i Kongsberg kommune.

Jeg har nå fulgt hekkingen i to år (08 og 09). I år satte jeg opp kamuflasjeteltet i god tid før hekkingen startet. Jeg fulgte hekkingen fra midt i April til midten av August. Observasjonene ble fortløpende lagt ut på:

www.nerdly.info/kjell/fugledagbok/fiskeorn

Reiret ligger på en liten øy (ca. 50 x 20 meter) i en innsjø ca. 500 moh. Innsjøen ligger i et område med barskog med en del store hogstflater. Det er noen få (gamle) hytter i området som ikke brukes mye. Det er noe båttrafikk (fiskere) på innsjøen.

Reiret er gammelt og stort (hekking ble rapportert allerede i 1984) . Det er plassert i toppen av en kraftig furu. Det er mange fiskerike vann i nærheten. Etter det jeg kjenner til er det bare abbor og ørret i disse vannene.

Sammendrag observasjoner

Eablering

Hannen ankommer reirlokalteten mellom 12. og 18. April. Det ser ut til å være den samme hannen som i fjor. Han oppholder seg mye ved reiret og henter kvister, mose og lav. Den 24. April er også hunnen kommet til reiret. Nå er det hun som har tatt over hovedansvaret for reirbyggingen. Hannen er borte i lange perioder (antar at han er ute å fisker).

På formiddagen den 25. April kommer hannen inn med en halvspist gjedde som hunnen tar over. Hun flyr bort fra reiret for å spise. Det er mer enn 10 km til nærmeste vassdrag med gjedde så hannen har tydeligvis vært på langtur (det ligger fortsatt is på alle vann i nærheten av reiret). Etter at hunnen har spist opp resten av gjedda kommer hun tilbake til reiret, like etter parrer de seg.

På neste besøk i månedsskifte April - Mai er det hyppige parringer (ca. 1 gang i timen). Været har vært mildt og isen begynner å gå opp. Hannen kommer til reiret med ørret (antar at disse fanges i nærheten av reiret siden han ikke er borte fra reiret i lange perioder nå).

I fjor var det stadige konflikter med et tårnfalkpar som hekket i de nedre delene av reiret. I år er det kun litt krangling med et kråkepar som hekker et par hundre meter unna. Noen ganger er en av kråkene innom reiret (antagelig for å stjele fiskerester), den blir imidlertid resolutt jaget bort.

Ruging

Den 10. Mai er rugingen i gang. Det er stort sett hunnen som ruger. Når hannen kommer inn med fisk tar han over rugingen mens hunnen spiser (hun flyr bort fra reiret for å spise). Noen ganger kommer hannen også inn på reiret uten fisk og tar over rugingen 1-2 timer. Hunnen benytter da ofte anledningen til å hente reirmateriale og jobbe med reiret.

Ut på dagen den 10. Mai ser jeg at hannen blir urolig. Det viser seg å være en annen hunn som kretser over reiret. Etter en stund forsøker hunnen å lande på reiret. Hannen er tydelig stressa og kaster seg på vingene for å jage bort inntrengereren. Den besøkende hunnen virket ikke aggressiv (hun forsøkte ikke å jage bort hannen fra reiret). En tolkning kan være at det var en fugl som har vokst opp i dette reiret.

Klekking og oppfostring

Klekkingen skjer mellom 6. og 12. Juni. I forhold til i fjor er klekkingen ca. 1 uke senere. Det er to relativt jevnstore unger. I begynnelsen av Juli ser det ut til at begge har en god sjanse til å vokse opp.

I midten av Juli blir hannen borte og hunnen må ta over ansvaret for å skaffe mat til ungene. Hunnen klarer ikke å levere samme mengde med fisk som hannen. Hun kommer stort sett bare med små abbor til ungene. I slutten av Juli er det bare en unge igjen i reiret.

På mitt siste besøk midt i August er ungen flygedyktig men i løpet av de 18 timene jeg oppholder meg ved reiret ser jeg ikke tegn hunnen. Ungen virker også litt slapp (den sitter mye på reiret og halvsover).

Generelt sammenfaller årets observasjoner med fjorårets, hovedforskjellen var at hannen forsvant midt i Juli. Hunnen klarte ikke å fore opp mer enn en unge. Det virker også som valg av byttedyrart varierer på individnivå, hannen tar nesten utelukkende ørret mens hunnen stort sett fanger abbor.

Statistikk

Totaloversikt byttedyr

Dato	Tidspunkt	Art	Størrelse
25/4	13:15	Gjedde	Stor
1/5	6:45	Ørret	Ukjent
1/5	9:00	Ubestemt	Ukjent
15/5	22:30	Ubestemt	Ukjent
30/5	9:50	Ørret	Middels
3/7	22:00	Ørret	Middels
4/7	5:00	Ubestemt	Ukjent
4/7	8:30	Ørret	Stor
4/7	11:00	Ørret	Middels
11/7	17:50	Ørret	Middels
12/7	11:50	Ørret	Stor
1/8	5:30	Ubestemt	Ukjent
1/8	12:50	Abbor	Middels

Oversikt observasjonstid

Dato	Fra	Til	Antall timer
18/4	14	21	7
19/4	6	11	5
24/4	21	22	1
25/4	6	14	8
30/4	19	22	3
1/5	5	14	9
10/5	8	14	6
15/5	19	23	4
16/5	5	12	7
29/5	18	22	4
30/5	6	13	7
5/6	19	23	4
6/6	6	13	7
3/7	21	23	2
4/7	5	13	8
11/7	17	22	5
12/7	7	13	6
1/8	6	14	8
14/8	20	22	2
15/8	6	12	11
Totalt			114